

УДК 7.021.33(4:477)

Борис Гаврилюк

аспірант Львівської національної
академії мистецтв

Український мурал-арт у контексті світового мистецтва

Анотація. Стаття присвячена аналізу українського мурал-арту в контексті світового мистецтва, на прикладах робіт відомих художників. Описуються основні мистецькі проекти, локації та простір. Доведено, що мурал-арт є сучасним проявом класичних настінних розписів і засобом комунікації із соціумом. Розмежовуються поняття «муралізм», «стріт-арт» та «графіті». Мурал є актуальною формою сучасного мистецтва, не просто настінний живопис, а монументальна композиція. Разом з іншими елементами формує мистецтво стріт-арту. Проведена чітка межа між санкціонованим і анонімним мистецтвом в урбаністичному просторі. Це допомагає проаналізувати розвиток муралізму від 1960-х років. Розкривається низка недосліджених питань про місце українського мурал-арту в світовому контексті, який стає альтернативним і резонансним способом комунікації між митцем і суспільством, де можна радикально доносити культурні та політичні ідеї до різних груп населення. Мурал-арт спонукає українських художників до постійної інтеграції, подорожей, пошуку нових способів самовираження у мультикультурному світі.

Ключові слова: мурал-арт, стріт-арт, муралізм, графіті, урбаністичний простір, візуальне мистецтво, концептуальне мистецтво, мультикультура.

Постановка проблеми. За період незалежності України відбувається динамічний розвиток усіх сфер життя. Мистецтво урбаністичного простору знаходить багато відповідей і запитань на різноформатні проблеми – від ментальних до суспільно-політичних. Зокрема, відсутній аналіз українського мурал-арту в контексті світового мистецтва. У наукових і медійних джерелах є мало комплексних монографічних і аналітичних досліджень, які б розкрили тему в повному обсязі. Висвітлення понять «стріт-арт» і «мурал-арт» потребує обов'язкового ґрунтовного аналізу та все-

бічного вивчення. За останні роки художники цих видів мистецтва вийшли на новий рівень творення образу, освоєння технічних особливостей, засобів зображальності, що свідчить про актуальність дослідження цієї теми.

Мета дослідження – проаналізувати український мурал-арт у контексті світового мистецтва.

Аналіз останніх досліджень. За останні роки темі мурал-арту було присвячено низку важливих праць. У енциклопедичному виданні Р. Шактера систематизовано матеріал про стріт-арт художників у широкому історичному та географічному огляді, описано творчість кількох українських митців і творчих груп [4]. Дослідження польських науковців урбаністичного простору міста Лодзь є ґрунтовним аналізом процесу взаємодії між художниками, соціумом і владою [12]. У статтях Ю. Боднар, М. Верещак, В. Воротнєва та інших проаналізовано мурал-арт і урбаністичний простір України, відкриваються нові імена провідних українських муралістів [5–7].

На думку сучасних митців, мурал-арт бере свій початок від палеолітичних наскельних малюнків, коли виникає асоціативне й образне мислення людини. Фрески Давньої Греції та Риму, релігійні образи в роботах Тиціана та Рафаеля є яскравим зразком настінного живопису, який завжди посідав чільне місце в історії світового мистецтва. У пізніші часи становлення муралізму як окремого мистецького руху відбулося під час мексиканської революції у 1917–1920 рр. Художники-бунтівники, такі як Дієго Ривера, Давид Альфаро Сикейрос, творили монументальні панно на стінах. Вони виражали соціальний характер протесту, руйнуючи усталені рамки та стереотипи. Їх можемо вважати основоположниками поняття «муралізм» (з іспанської мови перекладається як «стіна»). У праці Корнія Грицюка дуже влучно висловлена думка про трансформацію настінних розписів [9], – процес, коли основним полотном для самовираження художників стає місто.

Ведеться багато дискусій навколо теми стріт-арту та мурал-арту. Дехто ці поняття ототожнює, інші кардинально розмежовують. Мистецтво в урбаністичному просторі – це естетичний виразник політичних і культурних процесів, що провокує суспільство до змін. Стріт-арт – поняття ширше, сюди входить вуличне мистецтво різного виду та подання: світлодіодні інсталяції, мозаїка, шаблонне графіті, в'язане графіті, стікер-арт та ін. Мурал-арт окремих вид, одне з відгалужень стріт-арту.

Виклад основного матеріалу. Із дослідження польських науковців урбаністичного простору міста Лодзь [12] можна дійти висновку, що муралізм є не просто настінним живописом, а монументальною композицією на будівлях і об'єктах. Разом з іншими елементами, вони формують мистецтво стріт-арту, немов своєрідний діалог між урбан-художниками та глядачами, мешканцями міста, без посередників і рамок.

Також варто наголосити, що графіті-живопис є допоміжним виразником, технічним способом творення муралів. Написи, слова завжди були неодмінною частиною настінних композицій. Однак графіті, коли вони зроблені аерозольною фарбою чи іншою технікою, не завжди є повноцінним муралізмом. Наприклад, літери, намальовані в стилях «Bubble» чи «Grand Way», «Wild Style», більше схожі на фантастичних героїв [5]. Ці повідомлення містять більше зображальності та виглядають як сюжетна композиція, тоді можна назвати це мурал-артом.

Варто одразу провести чітку межу між публічним, авторським, санкціонованим мистецтвом, що має своє місце в публічному просторі, та анонімними діями. Ці явища часто зливаються або межують. Не завжди анонімні зображення є показником їхньої цінності й навпаки. Якщо зазирнути в історію становлення мурал-арту, то основні його приклади створювались як своєрідні протести, мітинги. Урбан-художники формували цілі акції, рухаючись проти системи. У своїх творах вони закликали до класової рівності, агітували до боротьби за політичні та соціальні права. Зазвичай така мистецька діяльність сприймалась негативно, протиправно та агресивно. Художники зазнавали арештів і переслідувань.

Нині ситуація дещо змінилася. Суспільство починає сприймати такий різновид мистецтва, вбачати в ньому більше позитиву та конкретики. Творці дедалі частіше звертаються до глибоких тем, пов'язаних з миром, національними мотивами, синтезують минуле і майбутнє, закликають до мультикультурності. Муніципальна влада сприяє, щоби публічне мистецтво ставало санкціонованим. Планується система інвестування, видавання дозволів. Компанії забезпечують митців інструментами та кранами, завдяки чому композиції набирають гігантських розмірів. У розвинених містах думку муралістів враховують архітектори. Великі компанії готові спонсорувати їхню діяльність при створенні важливих архітектурних комп-

лексів і планів ландшафтних проектів. Особливо актуальним є напрям гіперреалізму, який конструює архітектоніку простору, незалежно від об'єкта.

У останні роки найяскравіший розвиток мурал-арту відбувся у країнах Східної Європи. Багато митців з різних куточків світу розмальовують словацькі, польські, румунські та українські будівлі.

У Мексиці та іспаномовних країнах настінні розписи на будь-яких будівлях завжди були традицією, вражаючи кількістю яскравих кольорів. Азія ставиться досить консервативно до таких проявів публічного мистецтва. У Західній Європі пік був у 1980-х роках, саме тут засяяли основні зірки мурал-арту.

Найгучнішим осередком масових урбаністичних зображень стала Америка у 1960-ті – 1970-ті роки – територія, де масово почало розвиватися графіті. У Нью-Йорку метро та потяги розмальовували в кілька пластів повністю. У безмежних урбаністичних просторах сформувалися молодіжні групи. Неперевершені митці та дослідники стріт-арту Калєб Нілон і Роджер Гастман назвали графіті «рок-н-ролом візуального мистецтва» [5]. Покоління урбан-художників того періоду «бомбили» (так називався цей своєрідний тренд) будинки та стіни своїми автографами. Кожен мав свій псевдонім і номер. У 1980-х роках художники почали шукати власний стиль та індивідуальність. Найвідомішими стали Жан-Мішель Баскія, Кіт Харінг, а Рене Монкаді створив власний культ написів «I AM THE BEST ARTIST». Цей текст моментально поширився містом, а пізніше – у всьому світі. Влада негативно сприйняла таку діяльність, аж до заборони. Багато чудових композицій було знищено й не зафіксовано. Заборонялася будь-яка мистецька ініціативність у публічному просторі, лімітовані продажі фарби. Але для багатьох художників це не стало перешкодою, деякі почали малювати на високих і важкодоступних об'єктах.

Художники зазвичай приховували свої імена, вигадували собі нові й підписувались ними. Підпис стає візитною карткою. Через таку анонімність багато митців ідентифікувати не вдається, оскільки така творча діяльність і досі не завжди законна. Окремі з урбан-художники, чи творчі групи з кількох людей починають відкривати свої справжні імена після вдалих проектів чи акцій, або ЗМІ все-таки вдається дізнатись, хто ховається під шифрами. Наприклад, головними натхненниками 1980-х у Нью-Йорку були

«Fab 5 Freddy», «Seen», «Zephy» та ін. [5].

Наприкінці 1980-х років муралізм активно починає поширюватися у Західній Європі. Найбільшим об'єктом із зображеннями графіті стає Берлінська стіна. Західну частину повністю розмалювали художники з усього світу. Це був своєрідний маніфест свободи та миру. Багато митців, туристів приваблювала така вільнодумність. Стіну демонтували 1989 року, нині це частина галерейного та музейного комплексу під відкритим небом. Серед інших, найвідомішим є зображення Брежнева та Хонеккера, що цілуються під написом «Господи, допоможи мені вижити серед цієї смертної любові!», автор – Дмитро Врубель.

Своєрідні лозунги муралістів зазвучали в Парижі у 1980-х і 1990-х роках. Провідними були «Jef Aerosol», який заповнив місто чорно-білими графіті. «Zeus» обмальовував тіні ліхтарів і лав, входи в метро. Багато його гротескних композицій присвячені найбільшим світовим компаніям. Він дуже чітко сформулював своє ставлення до матеріального світу, коли люди губляться у сфері брендів і послуг.

Серед вуличних художників того часу починають з'являтися жінки. Одна з них – «Miss Tic», яка створювала пластичні силуетні зображення. Завдяки тонкому відчуттю ліній дуже легко впізнати її стиль. Гігантом і відкривачем є «Space Invader», який створює зображення з керамічної плитки. Ці роботи нагадують мозаїку (загальною кількістю понад три тисячі в 30-ти країнах світу). Він був неодноразово заарештований за втручання у громадську власність і має заборони в'їзду до кількох країн, але запевнив, що створення мистецтва навряд чи призведе до смертної кари. «Space Invader» працює вночі й носить маску, не афішуючи своє обличчя [4].

Наступним містом у світі вуличного мистецтва стає Лондон 1990-х років. Художники «Drah», «Nema», «Robbo», «Tox», «10Foot» та інші вивели мурал-арт на новий рівень. Звичайно, таке мистецтво неоднозначно оцінене – відгуки преси та еліти Лондона були негативними. Інші мешканці міста захоплено реагували на новий міський простір.

У цей період з'явилося ім'я «Banksy», яке розпалило полеміку й стало найбільш суперечливим у історії вуличного мистецтва. Він створив фундамент для серії потужних повідомлень за допомогою трафарету. Охопивши велику аудиторію, висловив потужні заяви на теми миру, свободи, глобального потепління, права сексуальних

меншин і корінних народів. Його вперше асоціювали з бандою підземних художників у Брістолі (група відома як «DBZ»). Свій вибір техніки «Banksy» пояснює тим, що через постійні втечі від поліції він намагався зробити процес малювання швидким. Це допомогло йому створити власний стиль і надихнути сотні художників у всьому світі. «Banksy» висловив влучний маніфест для сучасних митців: «Вам не потрібно йти до коледжу, створювати портфоліо, відправляти його в галереї, або спати з кимось вагомим. Усе, що вам потрібно нині, це кілька ідей та зв'язок з оточенням. Це перший випадок, коли буржуазний світ мистецтва належить людям. Ми повинні це зробити» [11]. (Переклад з англійської – Б. Гаврилюк). «Голуб миру», «Під прицілом», «Дівчинка з кулькою» та інші роботи змушують кожного замислитися над важливими проблемами буденності. Його особистість оповита легендами, адже він досі до кінця не ідентифікований і приховує відомості про себе. «Banksy» здобув велику популярність. Хоч поліція знищує та замальовує його роботи, вони продовжують існувати завдяки смартфонам і онлайн-галереям, у альбомах і принтах.

Творчість «Banksy» справила великий вплив на розвиток мурал-арту в Польщі. Зародження і розвиток польського стріт-арту відбувалося паралельно з творчою активністю в Нью-Йорку 1980-х років, але через байдужість ЗМІ до цього процесу творчий бунт залишився незафіксований. Нині кожне велике місто в Польщі може здивувати широкоформатним муралом. У таких ініціативах часто беруть участь українські майстри. Багато проектів спонсорується з міських бюджетів, хоча ще десять років тому це також сприймалось як акт вандалізму. Своєрідним каталізатором стало мистецтво плакату та графіки Польщі. Виставка у Варшавському музеї «Дика графіка» пояснила весь процес формування стріт-арту, який проходив паралельно з розвитком американського неоавангарду 1970-х років і творчістю контркультури 1980-х років. Після визнання «Banksy» з'явилися нові польські муралісти, які посіли перші місця в рядах світового стріт-арту: «М-Сіті», «Збьок», «Хазме», «Сепе», «БЛЮ», творча група «Твоживо», чії роботи стали основою для створення нової польської школи настінного малярства. Варшава, Лодзь, Познань і Гдиня стали неперевершеними осередками урбаністичного простору. Через постійну комунікацію та діалог між польськими та українськими мистцями відбувся поштовх у розвитку муралізму в Україні. Грунтовний і всебічний аналіз муралів у

Польщі викладено у згаданій вже праці польських дослідників [12].

Мурал-арт в Україні почав набувати популярності ще в 1990-х, але його почали визнавати останні п'ятнадцять років. Стріт-арт в Україні зайняв нішу на межі між соціально-політичними ініціативами та сучасним мистецтвом. Основні зразки бачимо у великих містах: Києві, Харкові, Львові. Проте інші, не менш цікаві настінні малюнки, ми можемо побачити у Вінниці, Одесі, Дніпрі, Івано-Франківську, Чернігові, Житомирі.

Історія українського муралізму не така багата, але коли говорити про наш час, то можемо впевнено заявити, що за останні роки, постали сотні муралів, які не поступаються найкращим світовим зразкам. Через постійний зв'язок з Європою урбаністичний простір України наповнюється якісним стріт-артом. Мурал стає основним методом децентралізації культури. Сучасні українські художники підтримують національно-історичну й символічну лінію. Складається враження, що це хвиля культурного протесту, яка була в Мексиці, Америці, Європі, але дійшла до нас пізніше. Варто наголосити, що максимальної висоти цунамі досягає перед тим, як має впасти. Хочеться сподіватися, що український мурал-арт стане цим піком.

Знаковим колективом в українському муралізмі є київська команда «Інтересні Казки». Їхні досконало-технічні роботи наповнені символізмом і міфологією, доступні для сприйняття різній публіці. Дует складається з художників Олексія Бордусова та Володимира Манжоса. У своїх інтерв'ю вони згадують про важливість алегорій у живописі, яка була наявна у Далі чи Мебіуса, мистецтво яких найбільше вплинуло на їхні художні образи, часто пов'язані з народними казками.

Олексій та Володимир почали працювати разом з 2000-х років. Більше експериментували з графіті, а після Помаранчевої революції, вникнувши в глибокі духовні, пов'язані з українським народним фольклором та міфологією, релігійні теми, малювали фантазмагоричні монументальні композиції. Відчувши вагомість слов'янських коренів, митці комбінували сюрреалістичні ідеї та символізм. Таке мислення привело до значних результатів. Філософське сприйняття переваги духовного над матеріальним переконує глядачів замислитися над сенсом життя. Антропоморфні мотиви змушують переконатись у силі людського духу та сутності. З таким глибоким підходом до своєї творчості та великими маш-

табами «Інтересні Казки» не залишають нікого байдужим. Таким чином вони утверджують українську ідентичність, а власний стиль і мова виділяють їх серед інших. У праці Р. Шактера, яка нещодавно була видана українською мовою, ґрунтовно систематизовано світову історію вуличного мистецтва, де окремий матеріал присвячений українським митцям, також проаналізовано творчість гурту «Інтересні Казки» [4].

Варто також згадати зачинателів вуличного мистецтва України, команду «Пся Крев», яка творила від 1999-го по 2008 роки. Самобутня група активно малювала концептуальне графіті. Це було незаконно й переважно контрверсійно, тому таке мистецтво швидко замальовували. «Гомер» активний екс-учасник групи, нині відомий як український художник Саша Курмаз, розвиває далі український стріт-арт, але більше займається фотографією. Фіксує вуличні роботи, створює власні проекти, зазвичай гумористичного змісту. Від початку творчого шляху він шукав власний ідейний підхід до написів, які міські служби зафарбовували. Потім він почав домальовувати кольорові площини поверх, що створило нові зображення з кількох шарів. Це дало змогу не тільки утвердити свої деструктивні погляди й створити абстрактні композиції зі своєю історією та настроєм. Такий шлях саморозвитку, схожий на нескінченний мистецький акт, змушує молодих художників вірити у власні ідеї [4].

Група «Kailas-V» (Харків), зарекомендувала себе як успішна маркетингова компанія, яка виконує десятки замовлень у реалістичному стилі. Тематика робіт зрозуміла й близька пересічному українцеві. Гігантські мурали, присвячені Т. Шевченку чи М. Грушевському, дозволяють говорити про високий технічний рівень виконання [10]. На протигагу андеґраундним мистецьким групам вони пропонують інший, санкціонований та продуманий шлях розвитку мурал-арту. У такому випадку часто доводиться бути залежним від замовника, що впливає на мистецьку цінність творів.

Особливу увагу варто приділити індивідуальним митцям-муралістам в Україні. Незважаючи на складну економічну та суспільно-політичну ситуацію країни, вони знаходять способи розвиватися. Для створення великих настінних розписів потрібно чимало часу, затрат і зусиль. Намалювати щось грандіозне та вартісне стає набагато складніше, коли ти один, проте в найскладніших умовах формуються найстійкіші. Такими є успішні представники

львівської школи монументального живопису: Сергій Радкевич, Сергій Петлюк, Микита Віска, Андрій Хір та інші. У кожного є власне ідейне тло та власний стиль, що вирізняє їх з-поміж інших. Монументальні розписи, такі як «Фрагменти надії», «Упокій», «Нуль над рівнем моря» та інші, авторства С. Радкевича, свідчать про високий рівень усвідомлення форми та змісту. Узагальнені силуети, виконані на основі принципу іконопису, інтерпретовані через власне бачення образу та композиції. Це влучний приклад, коли поєднуються традиційні канони та концептуальний підхід, що своєю глибиною зачіпає кожного [3].

Вагомим досягненням є те, що мурали, створені на території України відомими майстрами з інших країн, увійшли до списку кращих світових витворів вуличного мистецтва 2017 р. на думку «I support street art». А саме: робота італійського художника, створена в рамках проекту «Art United Us» – «Розум, тіло і душа», мурал аргентинського художника в Києві та робота художника з Нью-Йорка в Харкові [9].

За кількістю та різноманітністю муралів нині лідирує Київ. Їх нанесли на інтерактивну мапу столиці, де можна відстежити нові твори.

Усе частіше запрошують відомих митців з-за кордону: австралійців, британців, німців, іспанців, американців. Серед іменитих: Фінтан Маги, Гвідо ван Гелтен, Okuda і Kenor, Whils.

У Львові є окремий екскурсійний тур по муралах у районі Підзамче. Своєрідна міська архітектура старого міста поєднується з ілюзорними композиціями. Місто перетворюється на галерею під відкритим небом. Синтез архітектури та живопису формує новий погляд на цінність мистецтва в публічному просторі.

За останні роки в Україні з'явилося багато проектів, резиденцій, грантів, фестивалів і організацій, які розвивають мурал-арт, зокрема «Art United Us». Метою цього проекту є привернення уваги до проблем війни, агресії. Серед інших – «Portofranko», «ГогольFest», «Тепле місто», «Кольоровий Сихів», «Mural Social Club», «Lviv WallKing». Усі вони спрямовані на популяризацію мурал-арту, адже у такий спосіб стає легко доносити до людей функції та цінності мистецтва. Монументальні панно, виконані в рамках цих проектів, виховують почуття смаку та естетики в безперервному потоці реклами та бруду. Це частина процесу, коли суспільство стоїть на етапі розвитку, а митці готові працювати заради само-

вираження та прогресу, для спільного майбутнього.

Висновки. Підбиваючи підсумки, можна сказати, що мурал-арт стає популярним видом сучасного мистецтва в Україні. Це альтернативний та резонансний спосіб комунікації між митцем і суспільством, де можна радикально доносити культурні та політичні ідеї до різних груп населення. Він спонукає українських художників до постійної інтеграції, подорожей, пошуку нових способів самовираження у мультикультурному світі. Зважаючи на молоду, але насичену історію формування муралізму як особливого способу самовираження художника, можна сказати про ефективність результатів, яких досягають майстри, висловлюючи свої думки на гігантських стінах. Молода генерація українських митців виконує на найвищому технічному та змістовно-ідейному рівні широкоформатні настінні розписи. Через здатність протистояти конкуренції та готовність змінювати суспільство їх запрошують в інші країни. Проекти «Кольоровий Сихів», «Mural Social Club», «Lviv WallKing» та інші у Львові, Києві, Чернівцях, Луцьку, Івано-Франківську дають шанс творити мистецтво в публічному просторі України. Цей процес стає епіцентром розвитку муралізму в Європі, комунікація з соціумом відкриває нові горизонти для реалізації грандіозних ідей.

Перспективи подальших досліджень. Матеріал є базою для аналізу мурал-арту в наступних мистецтвознавчих працях. Це важлива тема детального дослідження сучасного мистецтва в публічному просторі. Стрімкий та результативний розвиток муралізму в Україні за останні роки змушує привернути більшу увагу до досліджень і критичного аналізу в цьому жанрі.

1. Вишеславський Г. Термінологія сучасного мистецтва: означення, неологізми, жаргонізми сучасного візуального мистецтва України. Париж-Київ : Terra Incognita, 2010. 413 с.
2. Голубець О. Мистецтво ХХ століття: український шлях. Львів : Колір ПРО, 2012. 200 с.
3. Єфімова А. В. Художні практики в урбаністичних просторах кінця ХХ – початку ХХІ століття (досвід Західної України): дис. ... канд. мист. : 17.00.05 / Львівська національна академія мистецтв. Львів, 2017. 329 с.
4. Шахтер Р. Світовий атлас вуличного мистецтва і графіті. Київ : Magenta Art Books, 2018. 408 с.
5. Боднар Ю. Двір мистецтва: де з'явився, як розвивався і куди при-

- йшов. Platforma. 2016. URL : <https://streetheroes.platfor.ma/street-art-history/> (дата звернення: 23.11.2018)
6. Верещак М. Хто і як перетворює львівський Підзамче на район стріт-арту. 2018. URL : <https://bzh.life/ua/gorod/lvivskiy-pidzamche-rajon-strit-artu> (дата звернення: 13.10.2018)
  7. Воротнєв В. Стріт-арт – як колода в оці вітчизняних інституцій. Art Ukraine. 2010. URL : <http://artukraine.com.ua/ukr/author/vladimir-vorotnev-lodek/> (дата звернення: 13.10.2018)
  8. Грицюк К. Мурали : новий підхід до старого. 2018. URL : <http://uk.theoutlook.com.ua/article/5056/murali-novij-pidxid-dostarogmistetstva.html>.<http://www.korydor.in.ua/ua/opinions/muraly-mystetstvo-chy-dekor.html> (дата звернення: 08.01.2019)
  9. Ковальов А. Українські мурали увійшли до списку кращих витворів вуличного мистецтва 2017 року. URL : <https://www.unian.ua/society/2359580-ukrajinski-murali-uviyshli-do-spisku-kraschih-vitvoriv-vulichnogo-mistetstva-2017-roku-foto.html> (дата звернення: 24.11.2018)
  10. Настінний живопис: ТОП-10 муралів України за версією Dobovo. Про Львів. 2018. URL : <http://prolviv.com/blog/2017/11/07/nastinni-zhyvopys-top-10-muraliv-ukrainy-za-versiieiu-dobovo/> (дата звернення: 17.11.2018)
  11. Dickens L. How did Banksy become the world's most famous vandal. 2014. URL : <https://www.bbc.com/timelines/zytrpn39> (дата звернення: 17.11.2018)
  12. Gralińska-Toborek A. Experience of Art in Urban Space : Lodz : Biblioteka Publishing House, 2014. 293 s.
  13. Chilvers I. Dictionary of Modern and Contemporary Art : Oxford : Oxford University Press, 2015. 245 s.

References

1. Vysheslavskiy, H. (2010). Terminolohiia suchasnoho mystetstva: oznachennia, neolohizmy, zharhonizmy suchasnoho vizualnoho mystetstva Ukrainy [Terminology of Contemporary Art: Definition, Neologisms, Jargon of Modern Visual Art of Ukraine]. Paryzh : Kyiv : Terra Incognita. [In Ukrainian]
2. Holubets, O. (2012). Mystetstvo XX stolittia: ukrainskyi shliakh [Art of the twentieth century: Ukrainian way]. Lviv : Kolir PRO. [In Ukrainian]
3. Yefimova, A. V. (2017). Khudozhni praktyky v urbanistychnykh prostorakh kintsia XX – pochatku XXI stolittia (dosvid Zakhidnoi Ukrainy) [Artistic

- practices in the urban spaces of the late XX – early XXI century (experience of Western Ukraine)] : dys. ... kand. myst. : 17.00.05: Lviv. [In Ukrainian]
4. Shakter, R. (2018). Svitovyi atlas vulychnoho mystetstva i hrafiti [World Atlas of Street Art and Graffiti]. Kyiv : Magenta Art Books. [In Ukrainian]
  5. Bodnar, Yu. (2016). Dvir mystetstva: de zivayvsia, yak rozvyvavsia i kudy pryishov. [Art courtyard: where it appears, how it evolved and where it came]. Platforma. Retrieved from <https://streetheroes.platfor.ma/street-art-history/>. [In Ukrainian]
  6. Vereshchak, M. (2018). Khto i yak peretvoriuie lvivskiy Pidzamche na raion strit-artu [Who and how does Lviv Pidzamche transforms into the area of street art]. Retrieved from <https://bzh.life/ua/gorod/lvivskiy-pidzamche-rayon-strit-artu>. [In Ukrainian]
  7. Vorotnov, V. (2010). Strit-art – yak koloda v otsi vitchyznianskykh instytuttsii [Street art - as a deck in the eye of domestic institutions]. Art Ukraine. Retrieved from <http://artukraine.com.ua/ukr/author/vladimir-vorotnev-lodek/>. [In Ukrainian]
  8. Hrytsiuk, K. (2018). Muraly : novyi pidkhyd do staroho. [Murals : New Approach to the Old]. Retrieved from <http://uk.theoutlook.com.ua/article/5056/murali-novij-pidkhyd-do-starogmistetstva.html>. <http://www.korydor.in.ua/ua/opinions/muraly-mystetstvo-chy-dekor.html>. [In Ukrainian]
  9. Kovalov, A. (2017). Ukrainski muraly uviishly do spysku krashchykh vytvoriv vulychnoho mystetstva 2017 roku [Ukrainian murals included in the list of best pieces of street art in 2017]. Retrieved from <https://www.unian.ua/society/2359580-ukrajinski-murali-uvyishli-do-spysku-kraschih-vitvoriv-vulichnogo-mistetstva-2017-roku-foto.html>. [In Ukrainian]
  10. Nastynnyi zhyvopys: TOP-10 muraliv Ukrainy za versiieiu Dobovo [Wall painting: TOP-10 mural of Ukraine in version Dobovo]. Pro Lviv (2018). Retrieved from <http://prolviv.com/blog/2017/11/07/nastynnyi-zhyvopys-top-10-muraliv-ukrainy-za-versiieiu-dobovo/>. [In Ukrainian]
  11. Dickens, L. (2014). How did Banksy become the worlds most famous vandal. Retrieved from <https://www.bbc.com/timelines/zytptn39>. [In English]
  12. Gralińska Toberek, A. (2014). Experience of Art in Urban Space : Lodz : Biblioteka Publishing House. [In Polish]
  13. Chilvers, I. (2015). Dictionary of Modern and Contemporary Art : Oxford : Oxford University Press. [In English]

ANNOTATION

Borys Gavryliuk. Ukrainian mural art in terms of global art. The article is dedicated to analysis of Ukrainian mural art in terms of global art, with works of famous artists as examples. The main artistic projects, locations and spaces are described. There are some proofs in the article that mural art is contemporary embodiment of classic wall paintings and mean of communication with society. . The concepts of «muralism», «street art» and «graffiti» are distinguished. It is explained that mural is an actual form of contemporary art and is not just a wall painting, but a monumental composition on buildings and objects. Together with other elements, they form the art of street art. A clear boundary between sanctioned and anonymous art in urban space is conducted. This helps to analyze the development of muralism since the 1960s. Considering the young, but rich history of the formation of muralism, as a special way of expression of the artist, it can be said about the effectiveness of the results achieved by the masters, expressing their thoughts on the giant walls. Today, the municipal government is promoting public art to become sanctioned. System of investment and issuance of permits are planned. Companies provide artists with tools and cranes, which makes the compositions become gigantic in size. A number of unexplored questions about the place of Ukrainian mural art in the world context are revealed. Which becomes an alternative and resonant way of communication between the artist and society, where it is possible to radically inform cultural and political ideas to different groups of the population. Mural art stimulates Ukrainian artists to permanent integration, travelling, and search for new ways of expression in a multicultural world. An iconic group in Ukrainian muralism is a team from Kyiv – «Interesting Tales», who goes deep into the spiritual, religious themes associated with folk and mythology, where Slavic roots and surrealist ideas are combined. Particular attention is paid to the rapid development and popularization of muralism in Ukraine in comparison with other countries for today. Cities are turning into an open-air gallery. Synthesis of architecture and painting, forms a new vision on the value of art in the public space.

Key words: mural art, street art, muralism, graffiti, urban space, visual art, conceptual art, multicultural.

АННОТАЦИЯ

Борис Гаврилюк. Украинский мурализм в контексте мирового искусства.

Статья посвящена анализу украинского мурал-арта в контексте мирового искусства, на примерах работ известных художников. Описываются основные художественные проекты, локации и пространство. Автор доказывает, что мурал-арт является современным проявлением классических настенных росписей и средством коммуникации с социумом. Разграничиваются понятия «мурализм», «стрит-арт» и «граффити». Объясняется, что мурал – актуальная форма современного искусства и представляет собой не просто настенную живопись, а монументальную композицию на зданиях, объектах. Вместе с другими элементами они формируют искусство стрит-арта. Проводится четкая граница между санкционированным и анонимным искусством в урбанистическом пространстве. Это помогает проанализировать развитие мурализма с 1960-х годов. Раскрывается ряд неисследованных вопросов украинского мурал-арта в мировом контексте, который становится альтернативным и резонирующим способом коммуникации между художником и обществом, где можно радикально доносить культурные и политические идеи к различным группам населения. Мурал-арт побуждает украинских художников к постоянной интеграции, путешествий, поиска новых способов самовыражения в мультикультурном мире.

Ключевые слова: мурал-арт, стрит-арт, мурализм, граффити, урбанистическое пространство, визуальное искусство, концептуальное искусство, мультикультура.